

BIBLIOTECA ION I. C. BRĂȚIANU – MOȘTENIREA DE GENERAȚII PENTRU „ÎNĂLȚAREA CULTURALĂ A NEAMULUI ROMÂNESC”

Delia BĂLĂICAN

Résumé: L'article met en évidence l'impact bénéfique que l'inauguration de la bibliothèque Ion I. C. Brătianu - spécialisée dans l'histoire de l'Europe du Sud-Est - a eu sur la société roumaine dans le contexte de la crise économique de l'entre-deux-guerres. L'institution a été créée pour honorer la mémoire du grand homme politique libéral Ion I. C. Brătianu, premier ministre de la Grande Union des Roumains en 1918, réalisant ainsi son souhait à titre posthume. À l'initiative de son épouse Eliza Brătianu, l'acte de fondation de la bibliothèque publique a été signé le 5 juin 1929, par lequel elle a fait don du terrain, des maisons de la place Amzei à Bucarest, des livres de famille, y compris la collection initiale de Florica, avec le consentement des frères et sœurs de Ion I. C. Brătianu. Le contenu de la bibliothèque a suivi l'intérêt du père de Ion C. Brătianu pour l'acquisition des connaissances et la passion pour l'histoire de fils Ion I. C. Brătianu. Ion C. Brătianu a été membre fondateur du Parti national libéral (1875), Premier ministre pendant la guerre pour l'indépendance de la Roumanie (1877-1878). Au fil du temps, l'inventaire de la bibliothèque s'est enrichi d'autres acquisitions de livres parus en Roumanie ou à l'étranger.

L'architecte Petre Antonescu a transformé le bâtiment en bibliothèque, avec des salles de lecture, des salles de stockage et des salles d'exposition. Le premier directeur a été George Fotino, qui a coordonné les collections, y compris les notices bibliographiques, les catalogues, les relations avec la presse et les activités d'information. L'ouverture au public s'est faite par étapes : I. G. Duca, le 7 janvier 1931, a inauguré la série de conférences ; l'ouverture aux chercheurs, le 8 janvier 1932, et le 27 novembre 1935, l'ouverture au public de la bibliothèque Ion I. C. Brătianu.

Aujourd'hui, une grande partie de la collection Brătianu se trouve dans les fonds de la Bibliothèque nationale de Roumanie.

Mots-clés: Ion C. Brătianu, Ion I. C. Brătianu, Eliza Brătianu, Petre Antonescu, George Fotino, I. G. Duca, bibliothèque, mémoire, livres, Europe du sud-est .

Motto:

„Marea lui pasiune pentru istorie, pasiune concretizată în minunata bibliotecă pe care a lăsat-o, își găsea explicațiunea în voința lui de a deslega liniile permanente de dezvoltare ale nației!” – Teodor Trancu¹.

Fișa bibliografică –microuniversul relevat de profesioniștii ai cărții

Peste 20 000 de fișe scrise, aproape toate, de mâna lui Ion I. C. Brătianu, ofereau referințe despre cărțile și „orânduirea” lor în valoroasa bibliotecă a celebrei familii de politicieni liberali. Fișele aveau particularitatea de a fi cvasi-analitice, furnizând indicații sumare, referitoare la cuprinsul cărților². Fișele bibliografice reprezentau, mai ales, dovada unei organizări pe baze științifice a bibliotecii, deși configurarea colecției a pornit din pasiune și dorința de cunoaștere a diferitelor domenii – istorie, politică, drept, sociologie etc – a membrilor familiei. Totodată, sintetizau valorile perene conținute în cărți ori documente, pe care deținătorii doreau să le cunoască, însușească și transmită semenilor. Selecția și proveniența cărților probau cultura solidă a proprietarilor.

Biblioteca era rodul muncii a două generații³, primul Catalog al Bibliotecii din Florica, de la casa părintească, fiind scris de către tatăl Ion C. Brătianu⁴, pe baza acelor fișe bibliografice întocmite la achiziționarea fiecărei cărți, muncă pe care a continuat-o apoi fiul Ion I. C. Brătianu⁵.

¹ „Curentul”, Anul XIII, Nr. 4596, 26 noiembrie 1940, p. 3.

² „Ilustrațiunea română”, Anul 2, Nr. 5, 23 ianuarie 1930, p. 12.

³ „Realitatea Ilustrată”, Anul 1, Nr. 44, 4 decembrie 1927, p. 5, *Arborele familiei Brătianu. Schema genealogică deplină a familiei Brătianu.*

⁴ Ion C. Brătianu (n. 2 iunie 1821, Pitești - d. 4 mai 1891, Florica, județul Argeș), politician important, membru de onoare al Academiei Române, a contribuit la constituirea statului român modern. A fost membru fondator al Partidului Național Liberal (1875), întâiul președinte al acestuia. A participat la Revoluția de la 1848, la Unirea Principatelor (1859), a fost prim-ministru în timpul Războiului de cucerirea Independenței de Stat (1877), cf. <https://enciclopediaromaniei.ro>.

Biblioteca publică – dorința colecționarului pasionat de istorie

„Carte cu carte a strâns Ion I. C. Brătianu ca să formeze treptat marea și frumoasa bibliotecă de la Florica”, nota George Fotino⁶, în „Ilustrațiunea română”, din 23 ianuarie 1930, în articolul dedicat Bibliotecii Ion I. C. Brătianu⁷.

George Fotino, directorul Bibliotecii Ion I. C. Brătianu, fondată la data de 5 iunie 1929, la București⁸, a observat că pe multe din cărțile bibliotecii familiei se afla semnătura de copil a lui Ion I. C. Brătianu, care, spre deosebire de tatăl său, a avut o copilărie liniștită și fericită, putând să își cultive curiozitatea și plăcerea lecturii, dar, mai ales, să practice un studiu susținut, în domeniile care-l interesau:

„Când îi soseau cărțile comandate sau când cineva îi aducea – cum o făcea mai des prietenul lui cărturar și bibliofil, Alexandru Plagino – câte un document sau câte o carte veche, erau ceasuri de consolare în zile de griji și răspunderi. Se așternea pe divanul din odaia de lucru – moștenise dispoziția aceasta de a ceti culcat, de la bunicul lui după mamă, și el un îndrăgostit de slovă – răsfoia și cetia cărțile sau descifra documentele curios, mai ales, de a reconstitui genealogii.

Orânduia apoi cărțile în rafturile bibliotecii și scria singur toate fișele cărților sale, fișe care alături de catalogul scris de tatăl său sunt martorii începuturilor de organizare a bibliotecii de la Florica”⁹.

Titlurile existente în bibliotecă erau dovada preocupării, cu prioritate, a membrilor familiei de a cunoaște temeinic istoria românilor, în contextul regional atât de complex, spre a putea acționa în mod adecvat pe scena politică.

⁵ Ion I. C. Brătianu (n. 20 august 1864, Florica, județul Argeș - d. 24 noiembrie 1927, București), om politic, inginer, prim-ministru al României, președinte al Partidului Național Liberal, membru de onoare al Academiei Române, cf. <https://enciclopediaromaniei.ro>.

⁶ George Fotino (1896 - 1969), reputatul jurist, istoric, membru corespondent al Academiei Române, specialist în istoria Goleștilor, membru al Partidului Național Liberal; directorul Bibliotecii Ion I. C. Brătianu; primar al Balcicului (1934 - 1938).

⁷ „Ilustrațiunea română”, Anul 2, Nr. 5, 23 ianuarie 1930, p. 12.

⁸ BAR, Manuscrise, A. 1422, *Acte de Fundație și planuri Biblioteca Brătianu*.

⁹ „Boabe de grâu”, Anul IV, Nr. 5, mai 1933, *George Fotino: Biblioteca lui Ion I. C. Brătianu*, p. 259.

Apropiatii i-au aflat gândurile cu privire la soarta cărților, acelea de a întemeia o bibliotecă folositoare și altora, dorință împlinită prin nobilul gest al soției de a dăruia casa, reamenajată special ca bibliotecă, cu ajutorul arhitectului Petre Antonescu, pentru a găzdui inclusiv colecția inițială de cărți și documente transferate, cu voia fraților, de la Florica la București¹⁰. În declarațiile făcute de către Eliza Brătianu, soția politicianului Ion I. C. Brătianu, și Constantin și Vintilă Brătianu, frații săi, în preajma inaugurării bibliotecii situată în Piața Amzei, din capitală, se exprima obiectivul de a deveni cea mai modernă bibliotecă din țară, fiind specializată în spațiul sud-est european și studii balcanistice, deschisă, cu generozitate publicului, spre cinstirea memoriei marelui om politic Ion I. C. Brătianu¹¹.

Proiectul a fost unul de durată, însumând atât construcții și amenajare, cât și constituirea și organizarea colecțiilor. Fișarea cărților a necesitat mult timp, iar deschiderea către public s-a făcut pe etape: de la 5 iunie 1929, de când s-a semnat Actul de Fundație¹², apoi inaugurarea de către I. G. Duca, la 7 ianuarie 1931 a seriei de conferințe susținute de colaboratorii lui Ion I. C. Brătianu la opera de întregire și consolidare a României Mari¹³. Deschiderea pentru cercetători a avut loc în 8 ianuarie 1932¹⁴, urmată de o perioadă de conferințe și expoziții de carte, cu invitarea presei române și străine, pentru ca la data de 27 noiembrie 1935 să se inaugureze biblioteca publică – Biblioteca Ion I.C. Brătianu¹⁵.

Necesitatea socială a existenței unei biblioteci specializate

Dincolo de îndeplinirea unei datorii de familie, deschiderea unei noi biblioteci publice în București era o necesitate.

În contextul crizei postbelice, răsfrântă asupra culturii, bibliotecile o duceau greu, majoritatea restrângându-și sfera de activitate ori diminuându-și bugetele pentru achizițiile de cărți și reviste. George Fotino afirma că într-o situație dificilă se afla, inclusiv, Biblioteca Academiei Române, prin exproprierea averilor imobiliare și devalorizarea celor mobiliare, deși deținea mijloace

¹⁰ „Ilustrațiunea română”, Anul 2, Nr. 5, 23 ianuarie 1930, p. 12.

¹¹ *Ibidem*.

¹² BAR, Manuscrise, A. 1422, *Acte de Fundație și planuri Biblioteca Brătianu*.

¹³ „Viitorul”, Anul 24, Nr. 7207, 10 februarie 1932, p. 2.

¹⁴ „Argus”, Anul 23, Nr. 5620, 9 ianuarie 1932, p. 2.

¹⁵ „Universul”, Anul 52, Nr. 327, miercuri 27 noiembrie 1935, p. 5.

însemnate. Bibliotecile universitare erau dependente de bugetul de stat, care nu asigura nevoile pregnante de studiu¹⁶. Totodată, cărturarul a surprins o realitate paradaxolă: „Cetitorii nu au cărți”, iar „Cărțile nu au cetitori”¹⁷. În fapt, autorul dorea să aducă o nuanțare a fenomenului: în timp ce se crea o discrepanță între cantitatea și calitatea de cărți tipărite, apoi adâncirea diferenței dintre tipărituri și intrările acestora în depozitele bibliotecilor, tinerii interesați să citească literatură de specialitate, actualizată, dar fără condiție materială înaltă, nu reușeau să ajungă la titlurile dorite¹⁸.

Situația este probată de discuțiile de la Universitatea București, din primăvara anului 1929, cu prilejul instalării noului rector, în persoana lui Nicolae Iorga, precum și discursul său din Camera Parlamentului unde solicita ajutor bănesc pentru o bibliotecă destinată studenților. Dintre multiplele probleme ale Universității, precum: lipsa profesorilor specializați, modificarea metodologiilor odată cu schimbarea partidelor de la guvernare, în lipsa unei definiri clare a autonomiei universitare, excesul birocrăției, validarea și evaluarea superficială a studenților, spațiile insuficiente, era semnalată, mai ales, lipsa unei biblioteci universitare. Existau Biblioteca Fundației Universitare Carol I, unde se țineau câteva discursuri pe an și Biblioteca Academiei, „pentru academicienii și pentru publicul științific format”, dar Nicolae Iorga accentua realitatea precară din mediul universitar: „Bibliotecă nu avem încă în care să se adune studenții ca să citească; reviste și ziare nu avem”¹⁹.

Marile biblioteci ale țării, precum Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Fundației Carol I din București sau Biblioteca Ferdinand din Cluj dețineau colecții cu caracter enciclopedic, ceea ce făcea dificilă menținerea actualizării titlurilor, determinând o limitare a ținerii la curent a depozitelor pentru numeroase discipline. Apariția unor biblioteci specializate se dovedea a fi necesară mai ales pentru tinerii cercetători, dornici să-și aprofundeze cunoștințele în domeniile lor de activitate²⁰. Noua Bibliotecă Ion I. C. Brătianu, prin cele 10 000 de valoroase titluri, cărți și reviste, multe neregăsindu-se în alte

¹⁶ George Fotino, „Cetitori, cărți și biblioteci – Reflexiuni cu prilejul întemeierii Bibliotecii Ion I. C. Brătianu”, în *Almanahul Graficei Române. 1930*, Editura Grafica Română, Tiparul Scrisul Românesc, Craiova, p. 63-70.

¹⁷ *Ibidem*, p. 64.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ „Cuget clar. Revistă de cultură și literatură pentru școli și tineret a Comisiunii Bibliotecilor Casei Școlare”, Anul al II-lea, N-le. 17-24, mai-iunie 1929, p. 311-314.

²⁰ George Fotino, *op. cit.*, p. 67.

biblioteci, din domeniul istoriei, geografiei, istoriei artelor sau istoriei sociale și politice, urma să răspundă acestor așteptări de documentare, în special pentru domeniul istoriei sud-estului european și studii balcanistice, cu impact important pentru dezvoltarea culturii române.

„Astfel concepută, biblioteca aceasta pe care o danie înțelegătoare o aduce azi în patrimoniul culturii noastre naționale, poate ajunge mâine – de va găsi înțelegere și sprijin – un însemnat centru de cultură în partea aceasta răsăriteană a lumii europene”²¹.

Dimensiunea filantropică și puterea exemplului

În mod firesc, Nicolae Iorga a fost unul dintre cei care au salutat apariția noii biblioteci în spațiul public și a apreciat actul de generozitate al soției lui Ion I.C. Brătianu, un gest demn de urmat:

„D-na Eliza I. Brătianu dăruiește Fundației care poartă numele soțului ei casa pe care o locuiește, precum și clădirile înconjurătoare și cere acestei Fundații ca în schimb să așeze acolo și să administreze biblioteca – vechea, marea și frumoasa bibliotecă de la Florica a Brătienilor. Niciun iubitor de cultură nu poate rămâne nesimțitor la frumusețea acestui gest potrivit cu cele mai frumoase tradiții ale neamului Domnesc din care se coboară D-na Brătianu, ea însăși una din marile energii, prea mult împiedicată de a folosi, ale țării noastre”. (...) Ce face astăzi d-na Brătianu e și o chemare la datorie”.

Istoricul aduce exemplul marilor muzee de la Viena sau Madrid, create fără revoluții, din „larga înțelegere și nobilul sacrificiu” al Habsburgilor sau Bourbonilor. „O știau – și în Apus o știu încă – atâtea familii nobile care nu iau numai, ci și dau. O știu bogătașii Americii care au simțul social necesar pentru asta”²².

Sub titlul *O mare româncă: d-na Elisa Brătianu. Un admirabil exemplu de soție și de femeie*, ziarele au făcut cunoscut evenimentul, ce „merita să fie subliniat cu toată recunoștința”, de a dona Așezământului „I. C. Brătianu”, trecând în patrimoniul Statului, o avere de zeci de milioane de lei. Totodată, era creionată și personalitatea donatoarei, subliniindu-se că nu este prima acțiune de binefacere realizată:

²¹ *Ibidem*, p. 70.

²² „Mișcarea”, Anul XXIII, Nr. 86, marți 16 aprilie 1929, p. 1.

„Născută într-o mare și ilustră familie, în care dragostea de neam și de pământul României este o tradiție, urmașă a Domnitorului Știrbey, d-na Eliza Brătianu a adus în viață exemplul unei rare și adânci puteri de înțelegere a realităților, alături de un impresionant sentiment al demnității și al măsurii”²³.

Înființarea „Bibliotecii Ion I. C. Brătianu”

„Actul de Fondațiune” a Bibliotecii Ion I. C. Brătianu, „pentru înălțarea culturală a neamului românesc” și spre „a înlesni tinerelor generații munca în mijlocul cărților”, a fost semnat, în data de 5 iunie 1929, de către Eliza Brătianu, Vintilă Brătianu, Constantin I. Brătianu, George Fotino, I. G. Duca, Al. Cretzianu, G. Cretzianu, N. Iorga, N. Costăchescu, S. Rosental, Nicolaescu Strunga, C. Brătianu, M. N. Săveanu, în amintirea și spre izbăvirea gândurilor marelui dispărut²⁴.

Înainte de a fi murit, preocupat de soarta bibliotecilor din țară, în general, unde multe comori, cărți și documente din conace boierești s-au prăpădit, Ion I. C. Brătianu, împreună cu soția Eliza Brătianu, au luat hotărârea de a aduce colecția de cărți, hărți, stampe de la Florica la București.

Acest plan s-a realizat postum, prin actul de danie al Elizei Brătianu, care a onorat memoria soțului prin crearea unei instituții care să-i poarte numele. S-au alăturat demersului și frații Vintilă și Constantin I. C. Brătianu²⁵. Biblioteca a căpătat personalitate juridică.

Astfel, pentru realizarea proiectului de înființare a bibliotecii, Eliza Brătianu a dăruit averea proprie, respectiv terenul de aproape 5 000 de metri pătrați, cu cele două mari imobile, din Strada Amzei, Nr. 5, unde locuise cu soțul său, iar frații au donat cele aproape 6 000 de volume de la Florica, care le fuseseră lăsate prin testamentul scris cu un an înaintea morții, de către Ion I. C. Brătianu²⁶. Valoarea donației Elizei Brătianu pentru realizarea bibliotecii a fost evaluată la 43 000 000 de lei²⁷.

În același spirit al glorificării memoriei fostului prim-ministru al României Mari, familia a susținut, pe lângă deschiderea Bibliotecii Ion I. C.

²³ Idem, Nr. 90, sâmbătă 20 aprilie 1929, p. 1.

²⁴ BAR, Manuscrise, A. 1422, *Acte de Fondație și planuri Biblioteca Brătianu*.

²⁵ „Boabe de grâu”, Anul IV, Nr. 5, mai 1933, *George Fotino: Biblioteca lui Ion I. C. Brătianu*, p. 259.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ „Universul”, Anul XLIX, Nr. 77, 19 martie 1932, p. 3.

Brătianu, și ridicarea statuii de bronz, operă a sculptorului croat Ivan Meštrović²⁸.

George Fotino relatează despre dorința, conform donației soției, ca biroul lui Ion. I. C. Brătianu, unde atâtea acte din istoria țării fuseseră semnate, să rămână exact ca în ziua morții soțului său²⁹.

De transformarea clădirii în bibliotecă publică s-a ocupat arhitectul Petre Antonescu, urmând exigențele bibliotecii moderne. Sala de lectură era caracterizată de „un lux simplu și de o arhitectură armonioasă și decorativă”, „sala de reviste boltită ca o biserică bizantină”, candelabrele de Murano, care difuzau o lumină liniștitoare, mesele de lucru erau largi și elegante, iar fotoliile aveau un model intermediar între scaunul sau banca incomodă din alte biblioteci și lărgile fotolii de birou „care îmbie mai mult la odihnă decât la citit”.

George Fotino a descris cu acuitate atmosfera creată de grădina casei, una dintre cele mai vechi din București, care prin stil amintea de grădinile închise ale mănăstirilor italiene, asigurând pacea necesară studiului. Prin amplasare, „Sala de citire” era ferită de zgomotul străzii³⁰.

Autorul explică, în continuare, filosofia care a motivat asigurarea confortului pentru cititorii bibliotecii, aceea de a urmări crearea unei experiențe plăcute, dar mai ales educative, nefiind vorba de lux pornit din ostentație, care ar fi contrastat radical cu nota de simplitate a vieții lui Ion I. C. Brătianu și a soției sale.

La conducerea instituției s-a aflat un consiliu de administrație, în fruntea căruia erau: Eliza Brătianu, I. G. Duca și Constantin I. C. Brătianu, alături de alți prieteni și foști colaboratori ai lui Ion I. C. Brătianu.

După finalizarea construcției, s-a trecut la multipla organizare a depozitelor, „instalate în desăvârșite condiții de casa Fichet”, apoi catalogarea cărților prin fișe rezumative ale cuprinsului fiecărei cărți, a revistelor și a ziarelor.

²⁸ Ștefania Dinu, *Sculptorul Ivan Meštrović și Brătienii*, în „Revista Bibliotecii Academiei Române”, Anul 6, Nr. 11, ianuarie - iunie 2021, p. 61-78.

²⁹ „Boabe de grâu”, Anul IV, Nr. 5, mai 1933, *George Fotino: Biblioteca lui Ion I. C. Brătianu*, p. 260.

³⁰ *Ibidem*, p. 264.

În „sala revistelor”, prin sistemul expunerii la raft, se regăseau numerele anului în curs ale periodicelor, astfel încât cititorii să-și găsească singuri publicațiile căutate³¹.

Sfințirea Bibliotecii Așezământului Ion I. C. Brătianu a avut loc în ziua de 8 ianuarie 1930, la ora 12, „într-o atmosferă de pietate, în fața unei selecte asistențe”. „Serviciul divin” a fost oficiat de un sobor de preoți, în frunte cu preotul Antipa Florescu de la Biserica Amzei³².

În fondurile Bibliotecii Ion I. C. Brătianu se adunaseră peste 16 000 de volume de istorie, geografie, istorie politică, istoria artelor, cu o privire specială asupra sud-estului european.

Ziariștii epocii au relatat că biblioteca era dotată cu „o splendidă sală de lectură”, în mijlocul căreia se afla bustul „mult regretatului bărbat de stat” Ion I. C. Brătianu. Sala specială pentru citirea revistelor a fost mult apreciată. Depozitele dispuse pe două etaje beneficiau de condiții moderne de funcționare. Construcția fusese executată de „Clădirea Românească”, iar mobilierul la societatea „SI”.

Participanții la eveniment au fost numeroși, regăsindu-se rude, prieteni, colaboratori politici: Elisa Brătianu, Sabina Cantacuzino, Lia Brătianu, Adina Brătianu, Maria Pillat, Pia Alimăneșteanu, Adma Brătianu, Sarmiza Alimăneșteanu, soția lui Anton Bibescu, d-na Brăescu, Maria I. Pillat, Marchiza de Belloy, Simona Lahovary, d-ra Adela Cantemir, doamne de onoare la Curtea Regală, Florica Algiru, Liliana Vasiliu, d-na C. Argetoianu, d-na G. Fotinescu, Lisette Știrbey, Lidia Filipescu, d-na arhitect P. Antonescu, d-na arhitect Cantacuzino, d-na Balș, d-na A. Vasiliu, Tudor Don, d-na Alex. Algiu, d-na general Alex. Iliescu. Apoi, Vintilă Brătianu, Constantin I.C. Brătianu, I.G. Duca, N. D. Chirculesu, C. I. Argetoianu, Traian Moșoiu, Hiott, ministrul palatului, dr. Constantin Angelescu, Gheorghe Tătărescu, Stelian Popescu, Richard Franasovici, N.N. Săveanu, fost președinte al Camerei, C. Nicolaescu, fost președinte al Senatului, Constantin Brătianu, Alexandru Alimăneșteanu, Tancred Constantinescu, dr. Nicolae Lupu, Manolescu Strunga, dr. Danielopol, Ion Pillat, Victor Antonescu, doctoral Ioan Costinescu, Gheorghe Cipăianu, generalul Angelescu, fost ministru de război, Ștefan Lambru, Dimitrie T. Arțăreanu Racotă, G. Corbescu, A. Vasiliu, Tudor Dan, Al. Crețeanu, G.

³¹ *Ibidem.*

³² „Viitorul”, Anul 22, Nr. 6572, 8 ianuarie 1930, p. 4.

Crețeanu, Radu D. Rosetti, Giurescu, G. Fotino, C. Băicoianu, Justin Stănescu, ing. Săpunaru, Gorciu, Moscu. Alex. Algiu, I. Diamandy, general Alexandru Iliescu, Emil Petrescu, Bebe Petrescu, N. Costinescu. Lambru, Ion Berceanu, fost primar. La ora 1 d.a., solemnitatea a luat sfârșit³³.

Ziarul „Viitorul”, de miercuri, 19 martie 1930, a făcut cunoscut publicului misiunea noii instituții, prin intermediul titlului unui articol de pe prima pagină: *Biblioteca Ion I. C. Brătianu va fi una din cele mai documentate din Sud-Estul Europei*³⁴. Ion I. C. Brătianu fusese unul dintre politicienii cei mai prietenoși cu cărțile. Acum, biblioteca sa îndeplinea și un rol diplomatic, iar speranța sa ca străinii să ne cunoască istoria era realizabilă, căci miniștri plenipotențiarți acreditați la București și alți mulți străini veniseră să cerceteze acolo. În acele zile, onoraseră cu prezența, la vizitarea Bibliotecii: Regina Maria, Regina Marioara a Iugoslaviei, Principesa Mamă Elena, Principesa Ileana, Albert Thomas, von Mutius etc³⁵.

La Florica, timp de 40 de ani, Ion I. C. Brătianu adunase peste 10 000 de volume profilate pe cunoașterea spațiului sud-est european, colecția constituindu-se într-un adevărat tezaur cultural al țării. Pentru aducerea la București a acestui fond de carte, arhitectul Petre Antonescu a mai adăugat o aripă clădirii din Piața Amzei, la adresa de atunci: Lascăr Catargiu, nr. 5. Frații Vintilă și Constantin I. Brătianu au dăruit 5 500 de volume, iar Eliza Brătianu aproape 3 000 de volume. Ziaristul care se bucurase în vizita sa de ghidajul directorului George Fotino, timp de două ore, fusese impresionat, la rândul său, de sala de lectură cu „o armonioasă proporție, plină de lumină și realizând toate condițiile de gust și eleganță”. Ca și în alte relatări, fusese remarcat „maximul confort” al meselor și fotoliilor. Era apreciată, de asemenea, „sala revistelor” cu expunerea originală și practică. La catalogarea cărților se lucra activ. Se estima că sala fișierelor va cuprinde 50 000 de fișe. Apoi, exista un spațiu desemnat tezurării manuscriselor, documentelor și cărților rare. Se mai specifica faptul că depozitul de cărți așezat pe două etaje, avea „rafturi metalice ca cele din noua aripă a Academiei Române”³⁶.

³³ *Ibidem.*

³⁴ „Viitorul”, Anul 22, Nr. 6631, miercuri, 19 martie 1930, p. 1.

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ *Ibidem.*

Cercetarea istoriei – un vis perpetuu

Discursul lui I. G. Duca³⁷, de la deschiderea Bibliotecii pentru cercetători, din 8 ianuarie 1932, a fost plin de sensibilitate, mărturisind despre *Ion I. C. Brătianu și cărțile lui*, despre aspirația acestuia de a fi cercetat istoria³⁸, dar mai ales despre reușita de fi devenit personaj istoric, făcând referire la momentul culminant al carierei politice a lui Ion I. C. Brătianu, realizarea Marii Uniri a românilor, din 1918³⁹, obiectiv național major, proiectat de generația pașoptistă a tatălui Ion C. Brătianu, care la rândul său, fusese premierul din timpul Războiului pentru cucerirea Independenței de Stat a României (1877-1878)⁴⁰.

„Dacă soarta n-a vrut ca Brătianu să poată scrie istoria altora, ea i-a rezervat însă privilegiul de a scrie prin geniul său politic una dintre cele mai minunate, una dintre cele mai mărețe pagini din istoria românismului: aceea a înfăptuirii deapururi a unității sale naționale.

Orice-ar fi scris despre alții nu ar fi putut să întrecă nici în frumusețe și nici în strălucire această unică pagină. (...)

El nu a fost numai un mare om de stat, un maestru al politicei; el a fost în felul lui și un istoric, un fericit și neîntrecut istoric. Vocațiunea care credea că nu o putuse urma a împlinit-o totuși și pe aceea, spre binele unui neam și spre gloria lui personală”⁴¹.

Teodor Trancu, în contextul pierderilor teritoriale din anul 1940, care echivalau cu destrămarea României Mari, sublinia patriotismul lui Ion I. C. Brătianu, încrederea în unitatea românilor, libertate și demnitate, note

³⁷ Ion Gheorghe Duca (n. 20 decembrie 1879, București - d. 29 decembrie 1933, Sinaia), jurist, om politic, discipol al „școlii politice” a lui Ion I. C. Brătianu, a devenit cel mai apropiat colaborator al acestuia, pregătindu-l să preia frâiele Partidului Liberal. Duca a avut o ascensiune politică fulminantă, devenind deputat, ministru, președinte al P.N.L. și președinte al Consiliului de Miniștri. A fost unul dintre teoreticienii de elită ai liberalismului românesc. A criticat vehement derapajul politic al regelui Carol al II-lea spre autoritarism. A luptat contra mișcărilor extremiste și anarhice, fapt ce i-a adus sfârșitul tragic, fiind ucis de un comando legionar pe peronul gării din Sinaia, cf. https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ion_Gheorghe_Duca.

³⁸ „Argus”, Anul 23, Nr. 5620, 9 ianuarie 1932, p. 2.

³⁹ „Ilustrațiunea Română”, Anul IX, Nr. 48, miercuri 24 noiembrie 1937, p. 3.

⁴⁰ „Telegraphul”, Anul XV, Nr. 3776, vineri 14 decembrie 1884, p. 1-3, *Ioan Brătianu și situația actuală*.

⁴¹ „Argus”, Anul 23, Nr. 5620, 9 ianuarie 1932, p. 2.

dominante ale personalității, valori moștenite pe care le dorea transmise generațiilor următoare, pentru care merita orice luptă:

„Era în personalitatea lui Ion I. C. Brătianu această unitate, am putea spune că pentru el viața trecută a neamului trăia în clipa prezentă și-i dădea un sens.

Marea lui pasiune pentru istorie, pasiune concretizată în minunata bibliotecă pe care a lăsat-o, își găsea explicațiunea în voința lui de a deslega liniile permanente de dezvoltare ale nației!

Ce lecție pentru noi care vom începe de la capăt opera lui!

Să te cufunzi în istoria neamului tău! Iată o primă învățătură pe care ne-a lăsat-o Ion I. C. Brătianu!

Dacă fiecare dintre noi am face-o, am vedea că nu există drepturi fără luptă, că nu există națiuni fără demnitate, că nu există viitor fără prevedere”⁴².

Dacă lui Ion I. C. Brătianu soarta nu i-a rezervat o carieră de istoric, fiul său, Gheorghe Brătianu (1898-1953) a reușit să devină profesor de istorie la Universitățile din Iași, începând cu anul 1928, iar din 1940, la București. Din păcate, din cauza orientării sale politice, Gheorghe Brătianu a sfârșit în închisoarea comunistă de la Sighet, după o lungă perioadă de martiriu, între 23 august 1944 și 27 aprilie 1953⁴³.

Această datorie morală de continuare a operelor brătienesți putea fi dusă mai departe prin efortul generațiilor următoare, cititori ai cărților Bibliotecii Brătianu, care prin studiile lor urmau să cinstească idealurile fondatorului și să-i mențină vie memoria, după cum I. G. Duca își exprima speranța:

„Iar de acum, cititori ai cărților lui, prăznuiți-i cu cinste și cu recunoștință amintirea, împărtășindu-vă mereu de la gândul lui curat, de la spiritul lui de cercetare, de la dorul lui de lumină, de la dragostea, de la nețărnicia lui dragoste pentru țară și pentru neam”⁴⁴.

⁴² „Curentul”, Anul XIII, Nr. 4596, 26 noiembrie 1940, p. 3.

⁴³ Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu, *Gheorghe I. Brătianu în timpul domiciliului obligatoriu (1947-1950)*,

http://www.cnsas.ro/documente/istoria_comunism/studii_articole/personalitati_in_vizor, accesat în data de 3 decembrie 2023.

⁴⁴ „Argus”, Anul 23, Nr. 5620, 9 ianuarie 1932, p. 2.

Pasiune și rigoare în constituirea colecțiilor

Atât tatăl cât și fiul au fost preocupați de colecționarea cărților și documentelor, hărți și stampe privitoare la istoria poporului român și a popoarelor vecine.

„Biblioteca de la Florica este, așadar, rezultatul preocupărilor intelectuale a două generații unitare în curiozitatea de a-l cunoaște și adânci. Desigur, cea mai mare parte a colecțiilor de la Florica se datorește lui Ion I. C. Brătianu al cărui eclectism, adaus la curiozitatea moștenită de a tot ști, avea să lărgească sfera de referire a cărților sale. Îl interesa, în primul rând, trecutul nostru, manifestațiunile politice, culturale și sociale ale acestui popor”⁴⁵.

Ion I. C. Brătianu a continuat să sporească biblioteca începută de tată, căreia i s-au adăugat cărțile lui Costache Rosetti, Dumitru Brătianu, Cesar Bolliac, Al. Papiu - Ilarian, cu numeroasele colecții de hărți și stampe referitoare, mai ales, la istoria Țărilor Române și a statelor vecine. Pentru completarea bibliotecii, tânărul căuta prin cutiile anticarilor de pe malurile Dâmboviței, răsfoia cataloagele anticarilor din alte țări, alegea, cumpăra, alteori se mulțumea doar să facă însemnări pe liste cu cărțile dorite.

George Fotino ne oferă printr-o evocare detaliată, în revista „Boabe de grâu”, din mai 1933, tabloul bogat al domeniilor culturale și științifice de care Ion I. C. Brătianu era atras în lecturile sale. Îl interesau domniile pământeni, cu „vitejia lor neînfrică”, simțul lor politic, „domniile rodnice și îmbelșugate” ale lui Matei Basarab ori Cosnstantin Brâncoveanu. Pentru generația Renașterii nutrea o adevărată „venerațiune”. Cunoștea cu amănuntul luptele cu turcii pentru „a scutura jugul lor” și cu rușii pentru „a dejuca meșteșugitele lor încercări de a întinde dominațiunea moscovită asupra Principatelor române”. Împărtășea admirația tatălui său pentru memoria lui Ion Câmpineanu. Un respect deosebit îi impunea tot efortul generației pașoptiste, prin greutatea întâmpinate de exilați, suferințele, sacrificiile, dezinteresul și idealismul manifestat.

„Nu s-a putut niciodată mângâia că a ajuns în culmea puterii, n-a fost în stare nici măcar să restituie pământului strămoșesc cenușa lui Nicolae

⁴⁵ „Boabe de grâu”, Anul IV, Nr. 5, mai 1933, *George Fotino: Biblioteca lui Ion I. C. Brătianu*, p. 259.

Bălcescu. Iar cristalina viață a celor patru frați Golești, în preajma cărora fusese crescut, merită după el o evlavie pe care posteritatea nu le-o păstra îndeajuns”⁴⁶.

În relatare se apreciază „curiozitatea pătimașă” și „metodica stăruință” în urmărirea prin intermediul cărților a aspectelor sociale, precum: moravurile, starea satelor, dezvoltarea orașelor, viața „claselor diriguitoare”, intrigile boierilor, decadența diferitelor familii, ciudățeniile voievozilor etc⁴⁷. Rafturile bibliotecii au găzduit scriitorii care au călătorit prin ținuturile românești, unii dintre ei fiindu-i prieteni. Se adăugau gravuri prețioase referitoare, de asemenea, la istoria românilor. Se enumerau astfel: Tröster (1666), Topeltini (1668), Charles de Joppencourt, cu „Histoire sommaire des choses plus mémorables advenues aux derniers troubles de Moldavie”, ce provenea din biblioteca lui Cezar Bolliac, studiul „Essais sur la Valachie et la Moldavie, théâtre de l’insurrection dite d’Ypsilanti”, (1821), scris de către Charles de Salaberry⁴⁸.

Dar temele de interes ale lui Ion I. C. Brătianu erau atât de extinse: citea despre Renaștere, istoria papilor, diplomația Vaticanului, Bizanțul, Imperiul Otoman, cu sultanii și vizirilor, dar mai ales, despre raporturile turcilor cu românii și alte state pe care le asupreau; voia să afle mai mult despre marile figuri ale Franței monarhice, Ludovic al XI-lea, Cardinalul Richelieu, fostul prim - ministru al Franței, comparativ cu Henric al IV-lea sau Ludovic al XIV-lea și parveniții „de pretutindeni și totdeauna”, Mazarini și Disraeli, apoi Cezare Borgia, care visase unitatea Italiei, după care „straniul” călugăr Roger Bacon, un mare reformator, care a introdus metoda experimentală în cunoaștere, „printr-o genială intuiție”, ce proiectase „o lumină atât de profetică asupra științei și cugetării omenești”, după cum observa George Fotino. Acesta continuă lista personalităților studiate de către Ion I. C. Brătianu: Carol Quintul, cu dominația specială și abdicarea neașteptată, cu sfârșitul călugăresc și smerit; autoritatea universală a lui Bismack, oportunismul lui Talleyrand, „pătrunzătorul simț politic” al lui Cavour, bătăliile lui Eugeniu de Savoia, eleganța lui Metternich, persistența Habsburgilor, deodată cu mediocritatea manifestată, „năzuințele lăudabile, dar neîmplinite” ale lui Iosif al XI-lea, „revelatoarea” corespondență a reginei Victoria, Guillaume d’Orange, „taciturn

⁴⁶ *Ibidem*, p. 260.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

și tenace, muribund și neînvincs”, Maria și Filip al II-lea, «invincibila armada», Elisabeta și Cecil, George de Poděbrady, eroul ideii naționale cehe, dar și primul vizionar al unității europene, cu încercarea lui de a stabili instituții europene comune și însemne supranaționale, amărăciunile pe care i le-au pricinuit aliații, perfidia și dubla personalitate a lui Alexandru I Pavlovici, Grigori Potemkin, cu „ciudatul său amestec de vanitate și de moderațiune, cu viziuni politice și de neașteptate mascarade, de brutalitate moscovită și de fast asiatic”, Alexandr Suwaroff, „cu originalitatea lui care oscila între genialitate și nebunie”, Giuseppe Mazzini, pe mormântul căruia a îngenuncheat la Genova, Adam Mickiewicz, pe al cărui sicriu a depus în Pantheonul din Cracovia coroana României întregite și recunosătoare⁴⁹. Personalitățile amintite au constituit pentru politicianul Ion I. C. Brătianu adevărate studii de caz, pornite din profunzimea cercetării.

Istoria mongolilor, unitatea de comandament, organizarea severă, mijloacele extraordinare de comunicație îl preocupau la fel de mult precum istoria sașilor din Ardeal. Polonia era, de asemenea, binecunoscută lui Ion I. C. Brătianu, cu tot zbuciumul istoric, luptele interne și influența nefastă asupra românilor din Moldova⁵⁰. Istoria Romanovilor o privea ca pe o „frescă fantastică”, unde „sub o infinită diversitate aparentă persista, totuși, cea mai neașteptată logică și unitate”. Seriile de asasinate de la curtea țărilor constituiau „un basm care oprește mintea în loc”, căruia Brătianu îi prefera spectacolul mai prozaic, dar mai instructiv pentru noi românii a „deșertei încercări a țarismului de a se revărsa peste Peninsula Balcanică și de a reînălța crucea ortodoxiei pe cupola Sfintei Sofii”. Lupta dintre colosul moscovit și micile Principate dunărene „îl înspăimânta ca ceva teribil și incalculabil”, dar mai ales după această experiență avea „o prea înăscută încredere în vitalitatea și în menirea neamului său pentru a se îndoi de rezultatul final”⁵¹.

Voluptatea de a desluși trecutul a rămas o constantă a lecturilor lui Ion I. C. Brătianu, care i-au asigurat un eclecticism intelectual, alimentat de curiozitate, ce-l conducea „prin adâncimile tuturor veacurilor și prin originalitățile tuturor civilizațiilor”. Aceste raționamente au stat și la baza creșterii bibliotecii de la

⁴⁹ *Ibidem*, p. 261.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 262.

⁵¹ *Ibidem*.

Florica, începută de tatăl său, desăvârșind tematica „prin nuanțarea materialului istoric și prin varietatea documentărilor”⁵².

Fondul Bibliotecii Ion I. C. Brătianu ajunsese, la momentul inaugurării, să depășească 25 000 de volume, obținute din donațiile Elizei Brătianu, ale fraților Brătianu și prin alte donații ale diferitelor personalități, precum Dimitrie A. Sturdza. Inventarul includea de la incunabule, la importante achiziții de cărți noi, astfel încât cercetătorii să poată studia fenomenele și procesele istorice în ansamblu, urmărind cauzalitatea evoluției sociale⁵³.

Cum era firesc pentru o bibliotecă ce purta numele unui mare politician, Primul Război Mondial și Marea Unire, laolaltă cu toată perioada ultimilor 20 de ani era foarte bine reprezentată, cercetătorii având la dispoziție spre consultate documente, cărți, reviste, ziare etc.

În privința colecției de periodice, biblioteca număra, la momentul respectiv, aproximativ 150 de reviste diferite, cu profil istoric sau cultural.

Fusese înființată o secție specială dedicată bibliografiei vechi românești, la inițiativa și sub îngrijirea Elizei Brătianu, după mărturisirile lui Dan Simonescu, bibliotecar al secției de cărți vechi românești de la Academia Română, informațiile apărând în ziarul „Universul”⁵⁴:

„Dacă fondul cel mai mare al cărților propriu-zis istorice se datorește pasiunii lui Ion I. C. Brătianu, apoi nu e mai puțin adevărat că pasiunea Doamnei Eliza Brătianu pentru cartea veche românească o îmbogățește zi la zi cu astfel de monumente literare vechi.

Această pasiune, care la mulți a rămas în sfera diletantismului ușor se dublează cu o inițiere științifică serioasă în domeniul tehnicii tipografice, ornamentației artistice, a paleografiei chirilice și a înțelegerii chiar a prefețelor slavone. Am rămas surprins când am văzut pentru prima dată la Academia Română pe d-na Eliza Brătianu identificând vechi cărți românești. O carte veche, ruptă, lipsită de foi, de frontispicii, nu este pusă în raft astfel, ci zile de-a rândul, potrivit cu starea ei de deteriorare, stă în mâinile și sub privirile atente ale doamnei, care cu uimitoare răbdare îi scoate din vârf de peniță subțire, din culorile vii ce-i stau în față, pe foiță de mătase, formele ei vii, de odinioară, așa cum se păstrează în exemplarele întregi ale Academiei. Cartea

⁵² *Ibidem*, p. 263.

⁵³ „Boabe de grâu”, Anul IV, Nr. 5, mai 1933, *George Fotino: Biblioteca lui Ion I. C. Brătianu*, p. 267.

⁵⁴ „Universul”, Anul XLIX, Nr. 77, 19 martie 1932, p. 3

astfel reînviată își fixează individualitatea ei în raft, pentru a fi pusă în circulație⁵⁵”.

Tânăra instituție de cultură a colaborat încă de la început cu Academia Română pentru completarea colecțiilor. Printr-o adresă din 26 ianuarie 1932, a cerut ajutorul președintelui Academiei, Ion Bianu, de a dăruii Bibliotecii Brătianu cărți sau reviste, în cazul în care le-ar poseda în mai multe exemplare⁵⁶.

„ar fi extrem de îndatorată Academiei Române dacă din cărțile sau revistele pe care această Înaltă Instituțiune Culturală le are în două sau mai multe exemplare, ar socoti că ar putea dăruii Bibliotecii noastre câte un exemplar pe care aceasta nu l-ar avea”⁵⁷.

Printre cărțile donate de Academie s-a aflat: Grigore Tocilescu, 2 volume, *Documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legătura cu Ardealul (1346 – 1603)*⁵⁸. Au răspuns apelului și alte instituții din țară: Librăria „Prietenul Cărții” din Timișoara a trimis cartea lui Rudolf Sieghart, *Die letzten Jahrzehnte einer Grossmacht*⁵⁹, redacția ziarului „Universul”⁶⁰, editura „Cartea Românească”, prin Constantin Sfetea⁶¹, Comandamentul Corpului Vânătorilor de Munte București, prin locotenent colonel Băgulescu, subșef de Stat Major⁶²; Asociația Finanței și Marii Industrii⁶³.

Mulți intelectuali, politicieni, colecționari din întreaga țară au fost, de asemenea, receptivi la efortul de constituire a colecțiilor bibliotecii, făcând donații importante, fapt ce reiese din scrisorile de mulțumire păstrate la Biblioteca Națională a României. S-au regăsit printre donatori: George

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ BNR, AI F Brătianu-u.a.VII9-inv.84, Scrisoare din partea Bibliotecii I. I. C. Brătianu către Ioan Bianu privind donația cărților pe care le au în mai multe exemplare

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ BNR, AI F Brătianu-u.a.V4-inv. 108, 18 iunie 1932.

⁵⁹ *Idem*, inv. 105, 20 iunie 1932.

⁶⁰ *Idem*, inv. 114, 26 mai 1932.

⁶¹ *Idem*, inv. 115, 26 mai 1932.

⁶² *Idem*, inv. 122, 14 mai 1932.

⁶³ *Idem*, VII9-inv.120, 4 mai 1933.

Opreșcu⁶⁴, A. Th. Capitanovici⁶⁵, maiorul Bagulescu⁶⁶, de la Craiova, domnul Vârvoreanu⁶⁷, H. St. Streitman⁶⁸, G. N. Munteanu⁶⁹, Alex. C. Angelescu, cu o carte despre călătoria ducelui de Ragusa în Transilvania⁷⁰, Mihail Pherekyde cu o donație consistentă⁷¹, Constantin Argetoianu⁷².

În egală măsură, pentru înzestrarea colecțiilor, Biblioteca a cumpărat cărți apărute la momentul respectiv și propuse de autori⁷³. La rândul lor, cititorii bibliotecii au făcut solicitări către Biblioteca Ion I. C. Brătianu să vină în sprijinul nevoilor de documentare, cum reiese dintr-o cerere a unui grup de studenți și doctori în drept internațional, pentru un abonament la „Revue de droit international public”⁷⁴.

Activitățile de popularizare a Bibliotecii Ion I. C. Brătianu – Conferințele

O activitate necesară, care nu a fost pierdută din vedere, a reprezentat-o popularizarea, cu precădere a istoriei naționale, prin organizarea de conferințe, în principal, prin intermediul cărora valorile în care Ion I.C. Brătianu crezuse să fie predate tinerilor cititori ai bibliotecii și publicului larg⁷⁵. Personalități importante au susținut prezentări valoroase în cadrul programului Bibliotecii Ion I. C. Brătianu, care s-au bucurat și de preluări în presa vremii: I. G. Duca – *Ion I. C. Brătianu, aspecte și amintiri*, (1931)⁷⁶, *Ion I. C. Brătianu și cărțile lui*, (1932), *Negocieri diplomatice cu Bulgaria (1914-1916)*, (1932), George

⁶⁴ Idem, V4-inv.18,166, Scrisoare de mulțumire pentru donația de volume ale lui G. Opreșcu, directorul Muzeului Toma Stelian.

⁶⁵ Idem, inv. 113, 26 mai 1932.

⁶⁶ Idem, inv. 116, 26 mai 1932.

⁶⁷ Idem, inv. 118, 26 mai 1932.

⁶⁸ Idem, inv. 119, 26 mai 1932.

⁶⁹ Idem, inv.68-69, 17 martie 1933.

⁷⁰ Idem, inv.277, 3 februarie 1931

⁷¹ Idem, VII8-inv.48-51.

⁷² Idem, CS XVI I 285.

⁷³ Idem, VII9-inv.52, 27 aprilie 1932.

⁷⁴ Idem, VII9-inv.91, f.a.

⁷⁵ „Boabe de grâu”, Anul IV, Nr. 5, mai 1933, *George Fotino: Biblioteca lui Ion I. C. Brătianu*, p. 269.

⁷⁶ „Argus”, Anul 22, Nr. 5320, 9 ianuarie 1931, p. 4.

Derussy – *Ion I. C. Brătianu și Bulgaria*. S-au adăugat conferințe ale fratelui Constantin I. C. Brătianu, profesorului doctor Ion Cantacuzino, N. N. Filodor⁷⁷.

Cu ocazia deschiderii bibliotecii pentru cercetători, în anul 1932, Eliza Brătianu a avut ideea susținerii unei serii de Conferințe la Biblioteca Ion I. C. Brătianu, prin intermediul cărora, personalitatea marelui dispărut să fie evocată, apropiată încercând să demitizeze astfel imaginea ce se propagase în public.

I. G. Duca, șeful Partidului Liberal după moartea lui Vintilă Brătianu, a fost unul dintre colaboratorii cei mai îndreptățiți să aducă astfel de clarificări, ziarele preluând cuvântarea sa ori comentând-o. Prima nedreptate ce i se făcuse lui Ion I. C. Brătianu era aceea de a fi fost considerat „nehotărât, nepăsător, impasibil”, își amintea Ion G. Duca, încercând să explice percepția⁷⁸. „Niciun sâmbure de adevăr în toate acestea. I. I. C. Brătianu era omul cel mai hotărât din generația sa. Cum s-a putut crea această legendă? Prin viață retrasă, modestie și fuga lui de orice reclamă”. Cunoscându-l îndeaproape, el însuși fiind o fire analitică, sublinia:

„El judeca lucrurile în cadrul istoriei; nu se interesa de judecata prezentului. În toată politica lui *timpul* era un aliat. El nici nu se gândea să corecteze judecățile ce se formau pe socoteala lui. Dar și intimitii lui au o parte din vină în legendele create. Cunoscând repulsiunea ce o avea pentru reclamă, ne fream să restabilim adevărul”⁷⁹.

Pentru a argumenta spusele, amintea mentalitatea românilor de a lua hotărâri în grabă și de a nu „face eforturi” să le înfăptuiască. „La Brătianu hotărârea se lua greu, examinând toate urmările faptului. Dar când se hotăra, urmarea cu o putere de voință neînchipuită realizarea deciziilor luate”⁸⁰. Caracterizarea continua: „Prin citiri neconținute își îmbogățea cunoștințele. Citirile lui erau foarte variate, dar prefera scrierile istorice”; „cunoștea ca nimeni altul istoria Țărilor Românești și istoria Imperiului Otoman”. Duca își amintește cum în ianuarie 1914, prezenți la constituirea guvernului Brătianu, potrivit protocolului, „discuția între Brătianu și Regina Elisabeta a fost un

⁷⁷ „Boabe de grâu”, Anul IV, Nr. 5, mai 1933, *George Fotino: Biblioteca lui Ion I. C. Brătianu*, p. 269.

⁷⁸ „Argus”, Anul 22, Nr. 5320, 9 ianuarie 1931, p. 4.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*.

spectacol de înaltă intelectualitate pentru noi toți”⁸¹. Un alt mit pe care I. G. Duca voia să-l demonteze era „supărarea”, „neactivitatea”, căci Ion I. C. Brătianu disprețuia munca birocratică și era de „o neconținută activitate cerebrală”⁸². „Sub impasibilitatea sa se ascundea o grijă continuă de treburile publice”; erau nopți de insomnie; cu gândul la părintele său, ce-și odihnea somnul de veci la Florica, unde mergea să se reculeagă în momente de cumpănă și să ceară sprijin.

„Pentru I. I. C. Brătianu, politica era muncă, grijă și neîncetate agitațiuni. Teama că politica sa ar putea știrbi ceva din prestigiul numelui tatălui său, ar putea știrbi ceva din rezultatele acestei politici, îl urmărea totdeauna și pretutindeni”⁸³.

Ion I. C. Brătianu era neclintit în hotărâri, necedând la presiuni și I. G. Duca a dat exemplul Conferinței de Pace de la Paris, când nemulțumit de turnura negocierilor privind Banatul, s-a întors ca un anonim, deși „dacă ar fi voit să cedeze, întoarcerea lui ar fi fost triumfală”⁸⁴. Spera, totuși, în recunoștința posterității:

„Generațiile ce vin vor aduce omagiul lor scrupulozității lui Brătianu. Din nopțile de griji, din zburciunile sufletesc al lui Brătianu, se va deschide nota adevărată a personalității lui. În mijlocul cărților pe care degetele lui le-au răsfoit, figura lui Brătianu apare cu puterea unei adevărate reînvieri”⁸⁵.

În nefastul an 1940 pentru istoria românilor, când România Mare se destrăma, cu ocazia evocării personalității lui Ion I. C. Brătianu, la 13 ani de la moartea sa, familia și prietenii s-au adunat la Biserica Amzei pentru parastas, după care au depus o coroană de flori la monumentul ridicat în memoria sa, unde au ținut emoționante discursuri dr. Constantin Angelescu și Teodor Trancu. Acesta din urmă a subliniat trăsăturile de caracter, noblețea, inteligența politică, diplomația, dar, mai ales, demnitatea și patriotismul marelui om de stat, relevate mai puternic în contextul istoric al momentului respectiv:

⁸¹ *Ibidem.*

⁸² *Ibidem.*

⁸³ *Ibidem.*

⁸⁴ *Ibidem.*

⁸⁵ *Ibidem.*

„Ion I.C. Brătianu a trăit clipele visurilor, disperărilor, disperărilor și înfăptuirilor naționale.

Noi le trăim pe ale suferinții.

Să ne întoarcem deci ochii spre el și să descifrăm resortul acestei vieți încununată prin isbânda faptei.

Care a fost secretul acestei orbitoare reușite a istoriei noastre?

A fost în primul rând în personalitatea lui Ion. I. C. Brătianu, românul legat de pământ, omul care-și iubea mai mult ca orice țara în înțelesul ei fizic, material; marea și nobila figură de la Florica. Pentru el pulberea pe care călcăm noi și pe care și-au împărțit-o astăzi străinii era pulberea în care stau îngropați strămoșii și frații noștri din toate timpurile, brazda din care au trăit toți românii tuturor vremurilor și care a turnat sufletul românesc în tiparele lui eterne. Pentru el dealurile și câmpiile pe care un blestem ni le-a smuls fără luptă, erau locurile istoriei noastre”⁸⁶.

Expozițiile de cărți rare

În seria evenimentelor de popularizare a științei și artei se adăugau expozițiile temporare cu cărți rare, hărți, stampe, manuscrise și legături de carte.

O primă expoziție a fost organizată în anul 1932, unde s-au putut admira tipărituri românești și carte veche străină, dintre cele mai rare, privitoare la istoria Țărilor Române⁸⁷.

Regina Maria a onorat invitația de a participa la Expoziția de carte veche de la Biblioteca Brătianu, „oprindu-se îndelung în dreptul vitrinelor în care sunt expuse atâtea comori privitoare la istoria Țărilor noastre, vechi cronici, vechi stampe, manuscrise, legături”. George Fotino i-a prezentat Reginei informații despre cărțile care i-au menținut atenția. Sosită în vizită la orele 3 după-amiaza, a fost întâmpinată de Eliza Brătianu, asistată de către: Constantin I. C. Brătianu, N. Filodor, Tancred Constantinescu, Constantin Brătianu, S. Rosental, I. Pleșia și alți membri ai Consiliului de Administrație. Mai erau prezente doamnele de onoare: Simona Lahovari, Irena Procopiu, Marchiza de Belloy Filodor, Cella Lahovary, Elena G. Cretzeanu și domnișoara

⁸⁶ „Curentul”, Anul XIII, Nr. 4596, 26 noiembrie 1940, p. 3.

⁸⁷ George Fotino, *Biblioteca Ion I. C. Brătianu. A l'occasion de la première exposition de livres (février 1932)*, București, Editura Cartea Românească, 1932, 34 p.

Procopiu. Regina și-a exprimat „înalta sa satisfacție pentru felul admirabil în care se prezintă această manifestație culturală”⁸⁸.

Publicul larg a putut cunoaște informații despre valoarea expoziției și, în general, despre fondurile de cărți rare ale bibliotecii, prin intermediul relatărilor din presă. De altfel, expoziția și-a prelungit termenul de vizitare cu două săptămâni, tocmai pentru a putea fi văzută de cât mai mulți vizitatori. Dan Simonescu⁸⁹ a făcut o largă descriere, în ziarul „Universul”, de sâmbătă, 19 martie 1932, a cuprinsului de cărți vechi din expoziție, clasificându-le în patru importante categorii: I. Tipărituri românești, II. Tipărituri grecești la noi, III. Edițiile Dimitrie Cantemir, IV. Manuscrise⁹⁰. Cărturarul a subliniat că importanța acestor documente derivă din raritatea sau unicitatea lor, beneficiari fiind specialiștii care nu le puteau consulta decât în bibliotecă, spre deosebire de literatura beletristică, accesibilă și de acasă, iar meritul constituirii acestei colecții, precum și a respectivei expunerii îi revenea Elizei Brătianu, o cunoscătoare a domeniului. Istoricii sau istoricii literari puteau studia în Biblioteca Ion I. C. Brătianu o seamă de cărți rare și manuscrise; tipărituri din epoca înfloritoare a lui Matei Basarab și Vasile Lupu; pravile de legi: Pravilele Țării Românești (1640), Pravila lui Vasile Lupu (1646); din domeniul religios: *Cazania* lui Varlaam (1643), *Noul Testament* al lui Simion Ștefan al Ardealului (1648). Din epoca lui Șerban Cantacuzino, se regăseau cele mai importante cărți în dezvoltarea limbii române: *Evangelia* din 1682 și *Biblia* tradusă de Radu Greceanu în 1688. Din perioada lui Constantin Brâncoveanu și Antin Ivireanu existau opt cărți: *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, în traducerea fraților Greceni (mai ales Radu), apoi cartea de polemică *Contra Papistașilor* (catolicilor), traducere din grecește cu titlul *Carte sau lumina* (asupra dogmei ortodoxe), tipărită de Antim Ivireanu, pe când era călugăr la Snagov.

Dintre tipărișurile secolului al XVIII-lea erau remarcate edițiile gramaticii lui Ienăchiță Văcărescu (1787), de la Râmnic și Viena.

Dan Simonescu constata că valoroasele colecții veneau în continuarea celor de la Academia Română, descoperind în expoziție cărți sau alte publicații pe care le credea unicate, aflate la Academie, precum ziarul tipărit în Belgia, „Republica Română”.

⁸⁸ „Argus”, Anul 23, Nr. 5651, 14 februarie 1932, p. 3.

⁸⁹ Dan Simonescu (1902-1993), istoric literar, bibliograf, membru de onoare al Academiei Române (1992), cf. https://academiaromana.ro/membri_ar/membri_s.htm

⁹⁰ „Universul”, Anul XLIX, Nr. 77, 19 martie 1932, p. 3.

De asemenea, propaganda națională din secolul al XIX-lea era reprezentată de numeroase broșuri, tipărituri juridice și ziare, unele dintre ele tipărite în străinătate, la Paris ori Bruxelles. Importanța libertății pentru edificiul social era reprezentată de: *Prima epistolă către femeile claselor privilegiate* (1852) și *A treia epistolă către Barbu Știrbei*, scrise de C. A. Rosetti. *Catechismul sătenilor sau sfaturi la vatra focului între un revoluționar și un sătean*, de C. A. Rosetti și Ion Brătianu era o publicație pe care Dan Simonescu o vedea pentru prima oară, aceasta fiind o oportunitate în deschiderea de noi orizonturi în cercetare.

Din cea de-a doua categorie, evidențiată prin cărțile grecești, au fost numite: *Mărturisirea credinței ortodoxe*, tipărită la Snagov, în 1699, aici descoperind și o greșeală din Catalog, unde era trecut anul 1697; mai nota, de asemenea, *Despre datorii*, scrisă de domnitorul Alexandru Mavrocordat.

A treia categorie, a edițiilor Dimitrie Cantemir a fost reprezentată de ediția priceps a *Istoriei Imperiului Otoman*, respectiv traducerea în limba engleză de N. Tindal, a originalului latin al scriitorului principe, tipărită la Londra în anul 1734⁹¹. Dan Simonescu afirma cu recunoștință:

„Numai cine a avut noroc de consultat operele lui Dimitrie Cantemir în Edițiile Academiei Române paralel cu textele străine din care s-au tradus își poate da seama ce înseamnă să ai la dispoziție ediția priceps a *Istoriei Imperiului Otoman*”.

Din categoria manuscriselor atenția îi este atrasă de un *Nomocanon*, scris în 1626, studiat la vremea respectivă de însuși directorul Bibliotecii Ion I. C. Brătianu, George Fotino, bun cunoscător al vechiului drept românesc⁹².

Expoziția din 1933, prima cu tematică referitoare la istoria țărilor vecine, a fost dedicată Rusiei.

În luna mai a aceluiași an, 1933, Biblioteca s-a asociat inițiativei Ministerului Instrucțiunii Publice de a sărbători „ziua cărții”, organizând, astfel, a treia sa expoziție, având ca tematică Extremul Orient⁹³.

⁹¹ *The Life of Demetrius Cantemir, Prince of Moldavia // The History of the Growth and Decay of the Ottoman Empire*. Translated into English by N. Tindal, Part. II, London, 1735, p. 460.

⁹² „Universul”, Anul XLIX, Nr. 77, 19 martie 1932, p. 3.

⁹³ *Ibidem*.

Deschiderea Bibliotecii Ion I. C. Brătianu pentru public

La 27 noiembrie 1935, în prezența unei numeroase asistențe, când se împlineau opt ani de la moartea lui Ion I. C. Brătianu, s-a inaugurat biblioteca publică. Totodată s-au pornit discuțiile pentru construirea monumentului dedicat memoriei lui Ion I. C. Brătianu⁹⁴. Impunătoarea statuie s-a finalizat și inaugurat la 27 noiembrie 1938, fiind amplasată în continuarea grădinii Bibliotecii⁹⁵.

În mod simbolic, Elizei Brătianu i s-a conferit primul permis de intrare în calitate de cititoare a Bibliotecii Ion I. C. Brătianu, care ajunsese să numere în jur de 30 000 de titluri⁹⁶.

„Deschizând azi cititorilor zilnici Biblioteca noastră, care trece din clipa aceasta în folosul tuturor, rămânând mai puțin a celor care au întemeiat-o și mai mult a celor care o vor însufleți prin cercetările lor asupra istoriei țării noastre, direcțiunea Bibliotecii cere respectuos îngăduința Doamnei Eliza I. Brătianu de a-i remite – ca simbol al trecerii în patrimoniul obștesc și public al instituțiunii al cărei ctitor Domnia Sa este – primul permis de intrare de astăzi înaintea ca cititor, în Biblioteca Ion I. C. Brătianu”⁹⁷.

Inaugurarea Bibliotecii publice Ion I. C. Brătianu a fost făcută în prezența familiei : Eliza Brătianu, Sabina Cantacuzino, Pia Brătianu, Maria și Ion Pillat, Adina și Dinu Brătianu, Bebe Brătianu, soții Niculescu-Dorobanțu, Pia și Alexandru Alimăneșteanu. De asemenea, au onorat evenimentul elitele politice și culturale ale vremii: Aretia și Gheorghe Tătărescu, președintele Consiliului de Miniștri; Nicolae Titulescu, ministru de Externe; G. G. Mironescu, I. Inuleț cu soția, generalul Paul Angelescu, N. N. Săveanu, C. Dimitriu, Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor și Artelor; C. Argetoianu cu soția, Nicolae Iorga, V. P. Sassu, dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii Publice; dr. Costinescu, ministrul Industriei și Comerțului; Vasile Sassu, ministrul Agriculturii; I. Nistor, ministrul Muncii și Sănătății; dr. N. Lupu, Victor Antonescu, ministrul de Finanțe, cu soția; Victor Slăvescu, Tancred Constantinescu, Bebe Brătianu, dr. Constantinescu, D. Iuca, G. Cipăianu, N.

⁹⁴ „Universul”, Anul 52, Nr. 327, miercuri 27 noiembrie 1935, p. 5.

⁹⁵ „Viitorul”, Anul XXX, Nr. 9271, sâmbătă 26 noiembrie 1938, p. 3.

⁹⁶ „Universul”, Anul 52, Nr. 327, miercuri 27 noiembrie 1935, p. 5.

⁹⁷ „Viitorul”, Anul XXVII, Nr. 8361, luni 25 noiembrie, p. 3, *Cuvântarea d-lui deputat George Fotino, directorul Bibliotecii Ion I. C. Brătianu.*

Maxim, profesorul I. Botez, profesorul I. Simionescu, profesorul Dragomir Hurmuzescu, I. Manolescu – Strunga, profesorul dr. Manolescu, Eugen Titeanu, prof. N. Leon, subsecretar de stat la Industrie; D. Alimăneșteanu, C. Bursan, H. Aznavorian, dr. Topa, Leonte Moldovanu, C. Moisil, N. P. Ștefănescu, Mircea Cancicov, subsecretar de stat la Agricultură; Valer Roman, subsecretar de stat la Ministerul Muncii; ing. Săbăreanu, Stelian Popescu, directorul ziarului „Universul”; P. Necșești, Dem. Nicolaescu, O. Kiriacescu, gen. Mărdărescu, Al. Cotzescu, prof. Mrazek, B. Brănișteanu, H. Streitman, dr. Berkovitz, Mociorniță, Solacolu, Puiu Angelescu, N. Sibiceanu, R. Vălsănescu, Irina Procopiu, Simona Lahovary⁹⁸.

Prin faptul că au participat numele ilustre ale momentului, miniștri sau oameni de știință și cultură s-a dorit să se confere evenimentului un cadru impunător, de comemorare cu caracter național⁹⁹.

Programul a fost mai amplu, pe lângă serviciul religios și cuvântările de la sediul instituției, au fost susținute conferințe pentru cinstirea omului politic Ion I. C. Brătianu și a faptelor sale la Ateneul Român și la Radio. Doctorul Constantin Angelescu, ministrul Instrucțiunii Publice și președintele Ateneului Român a subliniat în discursul său impactul pe care „proeminenta figură” a lui Ion I. C. Brătianu l-a avut asupra istoriei poporului român:

„Viața și opera politică a lui Ion I. C. Brătianu nu mai aparțin unui partid, ci aparțin istoriei. (...) Opera politică a lui Ion I. C. Brătianu este una din cele mai grandioase pe care le-a înregistrat istoria modernă a României.

În istoria acestei țări, Ion I. C. Brătianu este deci cea mai proeminentă figură a unei epoci. Prin el s-a manifestat geniul creator al unei națiuni, prin el s-a îndeplinit visul secular al unui neam.

Patriotism înflăcărat sub o aparență calmă; energie neînfrănată sub masca unei blânde nepăsări; calități neîntrecute de prevedere, de abilitate, de răbdare și de tenacitate; o nezdruccinată credință în dreptatea cauzei poporului său și o mare încredere în puterea lui de viață, de existență. (...)

Unirea tuturor românilor, încoronarea aspirațiilor de veacuri ale unui neam întreg, a fost, desigur, zămislită cu sângele a sute de mii de oșteni morți pe câmpul de

⁹⁸ „Dimineța”, Anul 31, Nr. 10390, 27 noiembrie 1935, p. 3; „Viitorul”, Anul XXVII, Nr. 8361, luni 25 noiembrie, p. 3; „Universul”, Anul 52, Nr. 327, miercuri 27 noiembrie 1935, p. 5.

⁹⁹ „Viitorul”, Anul XXVII, Nr. 8362, miercuri 27 noiembrie, p. 1.

luptă, dar ea este, în același timp, opera maestră, ieșită din dalta acestui mare artist al politicei, acestui mare român, care a fost Ion I. C. Brătianu”¹⁰⁰.

În aceeași serie a conferințelor susținute la Ateneul Român, istoricul Constantin Kirițescu a evidențiat și el calitățile lui Ion I. C. Brătianu „în răscrucea cea mai încurcată și hotărâtoare a istoriei noastre naționale”, care a acționat precum un vizionar, „a avut larga înțelegere a momentului”, întocmai ca marii realizatori ai istoriei: Cavour, Bismarck, Masaryk, Piłsudski. Diplomația dovedită i-a conferit autoritate în pregătirea alianțelor, pe durata războiului și apoi, la tratatele de pace¹⁰¹.

În aceeași notă evocatoare, Gheorghe Tătărescu, președintele Consiliului de Miniștri, a apreciat în mod deosebit optimismul neabătut nici în ceasurile tragice, în „încrederea nebiruită” și destinele neamului nostru, afirmând că de numele lui Ion I. C. Brătianu „se leagă pe veci două elemente epocale ale timpului nostru: unitatea națională și reformele”, referindu-se la legea de împrumut și la legea de proprietate socială, acordarea votului obștesc¹⁰² și Constituția de la 1923.

Patriot prin structură și prin studii, era subtitlul unui articol de pe prima pagină, a ziarului „Viitorul”, din 25 noiembrie 1935, intitulat *O mare ctitorie culturală – Biblioteca «Ion I. C. Brătianu»*, așezat în pagină deasupra copiei unei fișe bibliografice, scrise de mâna pasionatului de istorie. Formula sintetizează legătura indestructibilă dintre personalitatea, educația și cariera politică excepțională a lui Ion I. C. Brătianu, iar pentru ascensiunea istorică a unei națiuni un tezaur mai mare decât o bibliotecă nu putea lăsa moștenire¹⁰³.

¹⁰⁰ Idem, Nr. 8361, luni 25 noiembrie, p. 3.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² *Ibidem*, p. 1.

¹⁰³ *Ibidem*.

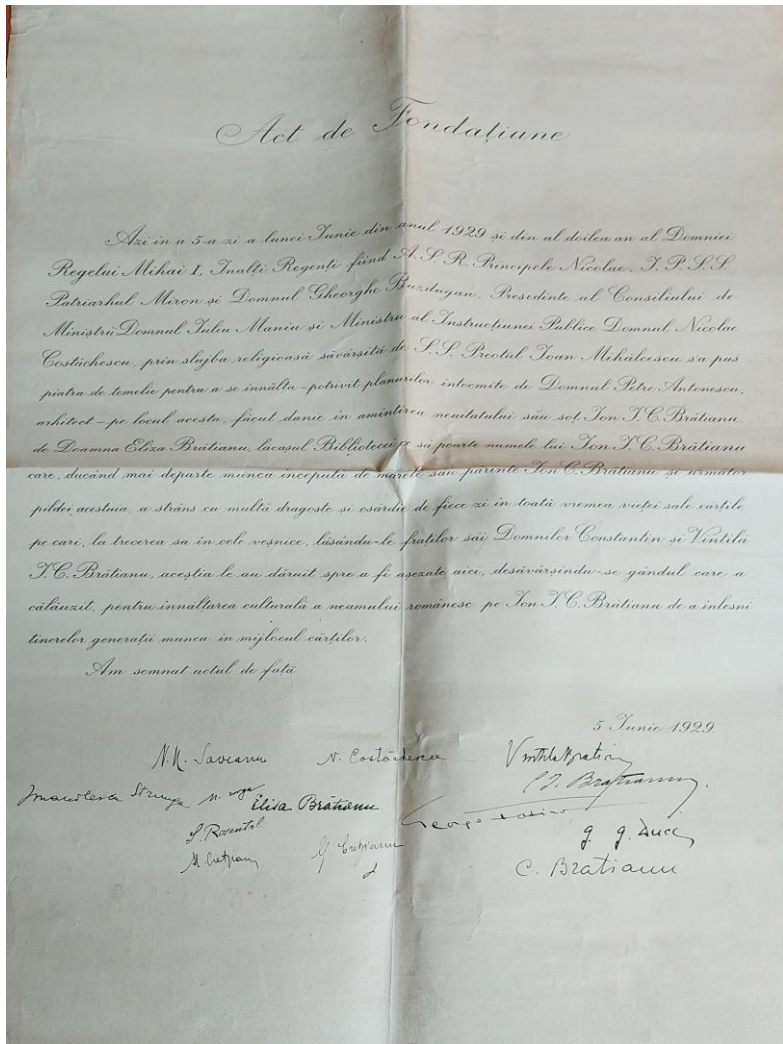

Fig. 1, Actul de Fundație al Bibliotecii Ion I. C. Brătianu,
Biblioteca Academiei Române, Manuscrise, A. 1422.